

SANTRAUKA. Straipsnyje analizuojama Dresdeno kultūros rūmuose 2022 metais veikusio COVID-19 tyrimų centro struktūra ir darbas. Apžvelgiama, kaip centro lankomumas keitė socialinę ir fizinę jo struktūrą, kaip paveikė testuotojo ir kliento santykius, kokį statusą visuomenėje turėjo jo darbuotojai iki pandemijos pradžios. Gilinamasi į tai, kiek tyrimams ir jų organizavimui svarbus lankytojų kūniškumas, kaip į tyrimus reagavo centro klientai. Straipsnyje aptariamos įvairios tyrimų atlikimo ir vertinimo kliūtys, bandoma ieškoti istorinių pasipriešinimo pandemijai užuomazgų Vokiečių higienos muziejaus kolekcijoje, taip pat skiriama dėmesio poliomiellito pandemijos ir meno kontekstams. Straipsnio pabaigoje pastebimas Dresdene 1945 metais karo belaisvių stovykloje kalėjusio rašytojo Kurto Vonneguto nušviestas vaiko bejėgiškumo ir beprasmiškos žūties kare artumas, kuris 2022 metais vasario 24 dieną, prasidėjus karui dėl Ukrainos, o klientų gretas papildžius jo pabėgėliams, vėl tapo kartu išgyvenama tikrove.

RAKTAŽODŽIAI: Alexandre Dumas, Bruno Latour, COVID-19 tyrimų centras, Dresdeno kultūros rūmai, Mindaugas Navakas, Vokiečių higienos muziejus Dresdene, Kurt Vonnegut.

Et l'illustre Planchet, qu'est-il devenu?
Alexandre Dumas (1991: 65–66)

Dresdeno kultūros rūmuose įsikūrusiame COVID-19 tyrimų centre pradėjau dirbti 2022 metų pradžioje, kai laukiau atsakymo iš Valstybinių Dresdeno meno kolekcijų (SKD) dėl priėmimo į darbą. Tuomet ir patekau į Alexandre'o Dumas plunksnos vertą situaciją. COVID-19 testavimo centrai¹ prieš trejus metus atsirado įvairiausiose miestų vietose. Atsiktikinis darbuotojų pagal išsilavinimą darbinimas man priminė situaciją, į kurią pateko Paryžius antroje trijų muškietininkų ir jų draugo istorijoje, kai kilus pilietiniam karui jo gyventojai sukruto statyti apsaugos postus, patikros

¹ Lietuvoje galioja pavadinimas *COVID-19 punktas*, Vokietijoje – *Corona Testzentrum*, pavyzdžiui, *Corona Testzentrum Dresden Striesen*. Šiame straipsnyje dažniau pasitelkiama ne punkto, bet centro sąvoka. Centras Kultūros rūmuose, apie kurį yra šis straipsnis, vadinosi „Corona Testzentrum der Johanniter“ ir priklausė humanitarinės pagalbos organizacijai, žinomai kaip „Johanniter-Unfall-Hilfe“. Straipsnio autorius su netrumpomis pertraukomis jame dirbo nuo 2022 metų sausio iki 2023 metų sausio, kai centras iš Dresdeno kultūros rūmų išsikraustė.

punktus, kad, pasak gando, piktasis kardinolas neišvežtų iš miesto karaliaus. Biomedicinos ir technologijų kontekste sociologija neretai būna ištikima revoliucijai. Vienas tokių atvejų – įvairios Bruno Latouro knygos, pavyzdžiui, „Aramis ou l’amour des techniques“ (1992). Nors autorius teigė, kad jo knygoje Aramis nieko bendra su garsiojo Dumas romano veikėju neturi, tačiau jis tikriausiai nebūtų prieštaravęs tam, kad COVID-19 centre būtų įsidarbinęs studentas, mokytojas ar net benamis imigrantas, panašus į d’Artanjaną tarną Planšė, kuris per trumpą laiką įgijo beveik priešingą ankstesniam socialinį statusą². Planšė, vadovaujantis vartų sargybai, prasmukęs į karaliaus rūmus ir jo miegamąjį, kad Paryžiaus visuomenei paliudytų jos neapleidęs, yra tartum COVID-19 tyrimų centro testuotojas, kuriam savo veidus turi atidengti šių laikų visuomenės karaliai, karalienės ir jų vaikai. Kadangi man susidarė įspūdis, jog žiniasklaidoje pasirodantys straipsniai apie testavimo patirtį daugiausia rašomi iš centrų lankytojų požiūrio taško, nusprendžiau rašyti iš testuotojo – šiuolaikybeje netikėtai vėl pasirodžiusio Planšė – *mūsų* perspektyvos.

Dresdeno kultūros rūmuose³ COVID-19 centras buvo įrengtas kone dviejų tūkstančių vietų drabužinėje. Nors iš centro erdvės, apstatytos kėdėmis, vėrėsi vaizdas į pagrindinį fojė, įstiklintą aukštais langais, su įėjimu į koncertų salės bei bibliotekos pirmą, antrą ir trečią aukštus, vis dėlto į COVID-19 centrą buvo galima patekti tik iš šoninės, *Galeriestraße*, pusės, t. y. einant pro lauke esančias kasas. Dėl to ne kartą rūmų lankytojai bilietų pirkti ateidavo į testavimo centrą. 2022 metų pradžioje (nuo sausio iki balandžio mėnesio) centro lankytojų skaičius, siekęs nuo 400 iki 600, metams baigiantis sumažėjo iki 40 lankytojų, dauguma jų buvo iš greta veikiančių slaugos namų ir ligoninių, kuriems testų itin reikėjo ir kurių interesams daugiausia atstovavo Sveikatos ministerijos taisyklės. PGR⁴ testai, pagrindinis

² Iš pradžių savo knygoje Latouras teigia, kad ARAMIS (tai ir nesuporuotų transporto sistemos dalių apibrėžimo akronimas) yra nesusijęs su Dumas romanu, bet vėliau ši perspektyva keičiasi ir knygos pabaigoje pateiktame žodynyje žodis žymi tiek technologiją, tiek žmonių lūkesčių simbolį, tiek Dumas romano herojų. Tai, kad testuotojas lyginamas su Planšė Latouro knygos kontekste, dar nereiškia, kad sekama jo simetrinės antropologijos pėdsakais, nors keletą kartų į jo knygas ir atsigręžiama. Planšė šiame straipsnyje tampa priemone redukuoti savo poziciją ir vertinti testavimo praktiką bei jos aplinkybes iš socialinės, neformalios, pilietiška istoriškos perspektyvos.

³ Modernistinio stiliaus kultūros rūmai (projekto autorius Wolfgangas Hänschas) pradėjo veikti 1969 metais. Nuo 2012 iki 2017 metų buvo renovuojamas, įrengta ir koncertų salė (jos dizainą kūrė įmonė „Gerkan, Marg and Partners“).

⁴ PGR – tai polimerazės grandininės reakcijos testai. Šiame ir kituose Vokietijos centruose vadinti pagal anglosaksišką tradiciją – PCR (angl. *polymerase chain reaction*). Statistinę informaciją, naudojamą straipsnyje, pateikia pats centras ir saugo specialios („Simba n³“) programos atmintinėje kaip tos dienos testų rezultatų sintezę be konkrečios informacijos apie klientus. Šie duomenys popieriniu užpildytų sutikimo formuliarių (vok. *Einwilligungserklärung*) pavidalu kartu su pozityvių tyrimų rezultatų protokolų kopijomis buvo renkami, numatyta juos saugoti dešimt metų. Tai būdinga greitiesiems antigeno tyrimams. PGR testų statistika centre elektroniniu būdu nebuvo saugoma, ši informacija buvo siunčiama miesto laboratorijai ir Sveikatos skyriui. Formulirai taip pat buvo renkami, skaičiuojami ir saugomi. Minėta antigeno tyrimų statistikos informacija buvo prieinama kiekvienam darbuotojui, o „Simba n³“ programa leido ypač jautriai stebėti lankytojų ir tyrimų rezultatų metų statistiką. Pavyzdžiui, kiekviena valanda buvo pažymėta kvadratėliu, kurio spalva, priklausomai nuo lankytojų skaičiaus, keitėsi nuo šviesiai žalios iki tamsiai raudonos, buvo taikomos ir labiau tradicinės grafinės reprezentacijos formos.

centro veiklos ryšys su miesto laboratorija ir globaliąja statistika, taip pat buvo atliekami vis rečiau, tad ir darbovietėje, anksčiau turėjusioje iki dešimties darbuotojų, jų liko tik keli. Iš registratūros, laukimo erdvės ir laboratorijos susidedanti infrastruktūra sumažėjo keletą kartų. Iš keturių laboratorijos skyrių teliko vienas. Po netrumpo „blaškymosi“ tranzitinėje drabužinės erdvėje ji buvo perkelta ir priešlieta prie drabužinės pertvaros, tik gerokai toliau nuo vidurio ir aptverta brezentine dirbtine siena. Pertvaros forma tapo panaši į samtį, semtuvą ar panašios formos daiktą. Įėjusieji iš *Galeriestraße* pusės, laikydamiesi saugaus atstumo ir kitų higienos taisyklių, keliavo per nedidelę erdvę, stabtelėdavo prie vieno iš trijų ant pertvaros pastatytų registracijos langelių, leisdavosi „žemyn į samtį“, o iš ten stačiu kampu „byrėjo ir tįso“ į laukimo erdvę, nušviestą kiek toliau, virš laiptelių, centrinėje rūmų fojė karaliaujančios šviesos.

Nors COVID-19 centrą sudarė diagnostikos ar panašų centrą sudarančios dalys, jis nė iš tolo nepriminė stabilios struktūros. Ten, kur rūmų lankytojai prieš prasidedant pandemijai ateidavo palikti ir pasiimti drabužių bei rankinių, stovėjo į medines, tam specialiai padarytas, kaladėles įleisti organinio stiklo „langai“. Prie jų šonų, viduje esančius kompiuterius su pelėmis mėgdžiojo sveikatos draudimo skaitmeninių kortelių skaitytuvai, rankų dezinfekavimo priemonės. Tačiau viskas ne tik atrodė, bet ir išlaikė ypatingą netvarkos su mobilumo aura būklę. Beveik visa technika, pradedant monitoriais, nešiojamaisiais kompiuteriais ir baigiant kompiuterių pelėmis, buvo sudėta ant kartoninių dėžių, tokiu būdu jos bei įvairios kitos pakuotės naudotos, kaip ir testavimui ar registracijai nepritaikytą drabužinę „tobulinantys“ tęsiniai. Vienu metu kartu su formuliarų ir kitomis pakuotėmis ten buvo 39 įvairaus dydžio ir paskirties dėžės bei dėžutės. Dėl to erdvė vidinėje drabužinės pusėje įgavo keistos konsteliacijos požymių ir priminė sumažintą miesto maketą, paimtą iš Henri Lefebvre'o miesto filosofijos skaitytojo vaizduotės arba forensinės architektūros trimačių pastatų reprezentacijų, kurios minučių tikslumu padėjo atkurti bombardavimų laiką skirtingose Palestinos geografinėse vietose (Weizman 2007: 199).

Kitaip negu daugelis kitų, šis centras formavo savo tapatumą: ant dėžių ir dėželių buvo paliekami tiek piešiniai ir šūkių, tiek pastabos ir priminimai, tiek įsakymai „iš aukščiau“, tiek nuobodulio vaisiai, keistai įstrigę tarp solidarumo, nukreipto prieš fašizmą, ir universalistinės vaizduotės paniekos prieš tokias pastangas⁵. Žiemą, ypač vakarais, testavimo centras iš tiesų buvo panašus į savitą miesto ir Kultūros rūmų

⁵ „Jung, ohne Gott, gegen Fasizmus“ (liet. „Jaunas, be Dievo, prieš fašizmą“) – parašyta specialiai su klaida: ne su *sch*, bet su *s*. Šiuo sakiniu pašiepiamas toks įkvėpimas ir šūkis, esą priklausantis vaikui, idealistui („nesuaugėliui“, „švepliu“). Šalia ir kitose vietose esama simpsonų, mažų mandalų ir prostitučių, širdelių ir piktų bei linksmų veidų piešinių, šūkių, taip pat įsakymų ir priminimų („PCR test muss mit 1. Kulti/Kultur Palast, & 2. Datum geschickt sein!“; „Laptop nicht ausschalten!“ ir pan.), instrukcijų, kaip naudotis kasa, telefono numerių, netoli esančių testavimo centrų adresų ir daug kitos informacijos, blunkančių etikečių, pasenusių įsakymų priminimų ir pan.

pogrindį, kurį galima rasti visose kultūros įstaigose, kai jos darbuotojai pertraukų metu arba po darbo pasinaudoja privilegija pabūti arčiau bei ilgiau prie daiktų ir reiškinių, kuriuos žiūrovas mato tik kartą ir neretai tik probėgšmais (pavyzdžiui, Šiuolaikinio meno centre, Vilniuje, – jame dirbdamas straipsnio autorius pastebėjo, kad darbuotojai kartu gamina maistą, vienas nuo kito slapstydami ant mikrobangų krosnelės stato mėgėjiškas skulptūreles, išjungus šviesas paslapčia su žibintais apžiūri parodas). Tik šiuo atveju reginys priklausė ne laikui po darbo, pats COVID-19 centras stovėjo kaip tokio privilegijuoto laiko ir vietos instaliacija. Kai nebūdavo klientų, vieni darbuotojai žaisdavo kortomis, klausydavo muzikos, vartydavo erotinius „Die Gezeichneten“ numerius, kur daug nuogų vyrų aktų, skaitydavo iš namų arba iš viršutiniuose rūmų aukštuose dirbančios bibliotekos paimtas knygas, ruošdavosi egzaminams, mokydavosi piešti tatuiruotes. Kažkas rinko maišelius, kuriuose laikomi testai arba kaukės, kurie galėjo būti naudingi ir mažiau legaliai veiklai. Tarp centro darbuotojų buvo jaunas filosofijos bakalauras, kuris visą laiką į sąsiuvinį užsirašinėjo mintis ir dalijosi savo požiūriu su vyresnėmis kolegėmis („Nietzsche ist sehr gut, dann Machiavelli ist auch sehr gut...“⁶). Medicinos studentė dalį laiko skyrė egzaminams ruošti. Taip pat buvo sociologijos, politologijos, biochemijos, girininkijos studentų, buvęs meno teorijos doktorantas, į akademines atostogas išėjusi psichologijos magistrė, buvęs tramvajų vairuotojas, didžėjai, aerobikos trenerė, benamis imigrantas ir nemažai kitų. Tačiau ši informacija nesuteikia žinių apie Kultūros rūmuose įsikūrusio COVID-19 centro ir jo lankytojų santykį. Kai lankytojų skaičius itin sumenko, o laboratorija sumažėjo keturis kartus ir persikėlė į kitą vietą, kad su drabužinės pertvara sudarytų samtį primenančią struktūrą, pastebėjau, jog pagal savo pagaminimą ir paskirtį mobili balto su raudonu brezento siena⁷ primena palapinę, o joje dirbantis testuotojas – lauko tyrimą atliekantį etnologą. Nors laboratorijos „palapinė“ neturėjo durų, tarpą buvo galima lengvai sumažinti suglaudžiant su drabužinės pertvara ir taip reguliuoti įėjimą. Pagal higienos reikalavimus testuotojas negali palikti „palapinės“ ir atėjusius į „tarpdurį“ klientus po vieną kviečia vidun („Kommen Sie bitte rein...“)⁸. Nepaisant santykio, kuriam būdingi aiškūs svingumo ritualo požymiai, formalus jo padalijimas buvo vyraujantis, o tai ir vėl priminė etnologinio lauko tyrimo situacijas, kai etnologo santykiai su vietine bendruomene likdavo padalyti jo ryšių su trečiaja puse (pavyzdžiui, su kolonialistais), o jis pats dėl to būdavo priverstas stebėti žmones neišeidamas

⁶ „Nyčė yra labai geras, tada dar Makiavelis yra labai geras...“

⁷ Turima omenyje dažniausiai gamtos, eismo nelaimių, nusikaltimų tyrimo vietose, siekiant apsaugos nuo pašalinių žvilgsnių, statoma (prekyboje vadinama „Dönges mobile Sichtschutzwand, 180 x 720 cm“), surenkama, trijų sienų erdvę suformuojanti siena.

⁸ „Prašom užėiti vidun...“

iš savo palapinės⁹. Nepaisant to, kad šis padalijimas turėjo medicininę priežastį, nutikdavo taip, kad centro darbas buvo tapatinamas arba susitapatindavo su valstybinės, religinės arba iš jų abiejų santykio per epidemijos patirtį gimstančia galia ir kontrole¹⁰.

Kartą į centrą atvyko trisdešimt penkerių metų dama. Kai paaiškėjo pozityvus testo rezultatas, ji aiktelėjo ir nurodė: „Aber ich habe niemand gesehen...“¹¹ Testuotoja į pasakymą sureagavo kaip į slepiančią intymius kūniškus santykius ir, rodydama pasidavimo ženklą – atvirus pakeltus delnus, pareiškė, kad tai nėra jos reikalas (darbuotoja yra aktyvi, praktikuojanti katalikė, iš jos ir išgirdau apie įvykį). Po šio „susižvalgymo“ klientė labai susigėdo ir išskubėjo atsiskiusi daryti antigeno tyrimo rezultatą turintį patvirtinti PGR testą. Panaši istorija nutiko ir penkiasdešimtmečiam vyrui, kuris nors lankėsi reguliariai, bet buvo akivaizdu, kad centre jautėsi ypač nejaukiai. Vyras kartu su stovybininkais, policininkais ir slaugos namų darbuotojais kiekvieną ankstyvą rytą pildė formularus taip, kad mes turėjome jo klausti, ką reiškia vienas ar visi rašmenys, o jis į tai atsakydavo: „Rašyk, ką tu nori, tai vis tiek nesvarbu...“ Laukdamas testo eilės nesėdėjo, o nekantriai vaikščiojo ir trypčiojo laukimo zonos pakampiuose. Kartą jis užmezgė pokalbį su mano kolege ir pasakė, kad „tai, kas čia vyksta“ (testavimai, duomenų rinkimas?), „jau yra įvykę“. Belaukdamas jis užrašė ant popierėlio žinutę ir išeidamas ją paliko ant drabužinės pertvaros. Čia pat nuo dėžės nuplėštoje popieriaus skiautėje pamačiau šiuos ženklus – *Gen 3*.

Tyrimus dažnai lydėdavo dviprasmiškumo pojūtis, kurį kėlė gerai žinomas faktas, kad centro darbuotojai nėra profesionalūs medikai. Medicininės kaukės ir apsauginiai „Hygostar“ veido skydai trukdė matyti testuotojo veidą, o tai kėlė psichologinio nesaugumo jausmą ir didino etinio pasitikėjimo pareikalavimą. COVID-19 valdymas neišvengiamai įgijo panašumų su religinio teksto aiškinimo tradicijomis ir ambicijomis. Išsiplėtus nežinios sferai, ją užpildė įstatymo, aukštesnės galios kontrolės sfera. Pavyzdžiui, šiaip simbolinės vertės neturintis „apdangalas“ ribinės patirties (nežinios) atveju galėjo įgyti, o žmonijos istorijoje ir seniau įgydavo religinę ar moralinę reikšmę (palyginti su nikabu (angl. *niqab*) nešiojimo patirtimi ir istorija islamo tradicijoje, kurią savo svetainėje pateikia BBC)¹². Tai, kad kasdienybėje dingsta skirtumas tarp medicininės bei sakralinės sričių ir jos viena kitą pažeidžia, iškreipia, rodo ir AIDS

⁹ Tokią situaciją aprašo Renato Rosaldo, kritikuodamas Evanas Evansas-Pritchardas, kuris ignoravo, kad tariant *Nuer* kultūrą, jos žmonių jis buvo priskiriamas kolonialistams (Rosaldo 1986).

¹⁰ Nuo COVID-19 epidemijos pradžios Saksonijoje vyko tūkstantiniai dešiniųjų ekstremistų ir populistų susibūrimai ir protestai prieš „korona nesąmonę“, „valstybės savivalę“ ir pan. (Panreck 2021: 109–118). Kadangi labiau konfliktuojantys subjektai apskritai vengė testuotis, tai ir galios konfliktai centre buvo švelnesni.

¹¹ „Bet aš su niekuo nesimačiau...“

¹² Žr.: <https://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/beliefs/niqab_1.shtml>.

krizių Kenijoje, Tanzanijoje ir kitose šalyse atlikti tyrimai, kuriuose analizuojami našlių švarinimo ritualai ir kt. (plg. Dilger, Luig 2010).

Galimybė būti redukuotam į anoniminį tirtųjų skaičių arba žinoti, kad tavo duomenys bus perduoti sveikatos skyriui, priminė praėjusiais amžiais vykusius priverstinius namų adresų paskirstymus dėl valstybės ar karaliaus valdžios augimo, kovos su dizenterija ir kitomis priežastimis (plg. Deirdre 2020). PGR testai buvo vienas svarbiausių pasipriešinimo pandemijai įrankių, o greitieji arba antigeno testai buvo veikiau priemonė užbaigti karantiną arba priežastis atlikti PGR testą. Prieš jį atliekant buvo klausiama, ar klientas sutinka, kad rezultato informacija bus pasidalyta su Roberto Kocho institutu. Neigiamas atsakymas buvo fiksuojamas retai, nes didesni klientų, kurie informacija norėjo dalytis, srautai sumažindavo darbuotojų budrumą. Dėl to daug pavienių individų buvo paversti statistiniais globalinės informacijos vienetais be jų žinios ir sutikimo. Pastebėta, kad tie gan reti kartai, kai buvo prašoma nesidalyti testo rezultatų informacija, priklausė išskirtinai visuotinio karantino metu atostogauti išsirususioms vidutinio amžiaus poroms.

COVID-19 centras priklausė didelį tinklą valdančiai gamtos ir kitų krizių likvidavimo protestantiškos kilmės humanitarinei organizacijai *Die Johanniter-Unfall-Hilfe*. Nesiimu griežtai vertinti, kokios įtakos lankytojų elgesiui turėjo tai vienur, tai kitur centro teritorijoje matomi nedideli maltietiški kryžiai. Manytina, kad, viena vertus, jie veikė ne tiek kaip religiniai simboliai, kiek kaip logotipai, kita vertus, protestantiška organizacijos kilmė, kaip primintų Maxas Weberis ir tikriausiai tam pritartų organizacijos prezidentas, patvirtina jos ideologiškai, šiuo atveju – pragmatiškai organizuojamą darbą ir vietą visuomenėje ir ekonomikoje (plg. Weise 2020: 5). Tačiau paklausinėjus paaiškėjo, kad iš darbuotojų tik keli siejo save su abraominėmis religijomis, o kasdienybėje, ypač sumažėjus srautams, vyravo holistiniai, įvairiose Dresdeno įstaigose praktikuojami santykiai. Pavyzdžiui, Kultūros rūmų drabužinėje, kurioje įsikūrė tyrimų centras, buvusi tradicija palikti vieno ar dviejų eurų monetą, o prasidėjus krizės atoslūgiui ir laboratorijai persikėlus prie pertvaros, kartais pasilenkus buvo galima stebėti kitoje pusėje, ant to paties pagrindo savo drabužius prieš koncertą paliekančius rūmų lankytojus¹³.

¹³ Pandemijos metu renginiai taip pat vyko, tik daug rečiau, priklausomai nuo masinės izoliacijos periodų ir, žinoma, laikantis higienos reikalavimų. Iš renginių lankymo statistikos, kuria su manimi pasidalijo Kultūros rūmų atstovė spaudai dr. Claudia Woltdt, matyti, kad 2017 metais rūmuose apsilankė 185 008 lankytojai, įvyko 203 renginiai (rūmai po ilgos renovacijos pradėjo veikti 2017 metų balandžio 28 dieną). Kitais metais lankytojų skaičius pasiekė 246 018, o 2019-ais – 254 451. Renginių statistika keitėsi atitinkamai – 240 ir 271. Prasidėjus pandemijai įstaiga neteko, palyginti su 2019 metais, net 76 procentų lankytojų (2020), o dar po metų net 86 procentų. Atitinkamai pirmais pandemijos metais renginių surengta 130, antraisiais vos 80. 2022 metais masinė izoliacija mažėjo: lankomumas pasiekė 48 procentus (131 300), o renginių skaičius išaugo iki 200. Pažymėtina, kad 2017 ir 2022 metais renginių skaičius beveik toks pats, tačiau lankytojų gerokai skiriasi. Galimas paaiškinimas tas, kad dauguma Kultūros rūmų lankytojų yra senyvo amžiaus žmonės, t. y. viena pagrindinių COVID-19 rizikos grupių.

Moneta yra nuostabus žodžio ekvivalentas, o Kultūros rūmų drabužinėje ji tampa visų įpročių ir tapatumo susikryžiuvimų bei transformacijos tašku. Pirmą, nusi-rengdamas ir palikdamas drabužį aš konkrečiam laikui atidengiu šventinį, galbūt tikrąjį save. Antra, nesvarbu, ar rūbininkas bus tas pats asmuo, kai išeisiu iš koncerto, nes mano rūbas tai tikrai bus. Testavimų centre irgi dažnai buvo paliekama pinigų ir dovanų, bet jie kalbėjo ne aš arba aš ir tu vardais, o aš ir mes intencija. Aš palieku *jums* saldinių dėžutę, penkis eurus arbatai ir pan. Tie santykiai, manytina, buvo griežtai holistiniai. Pasakyti, kad jie buvo padiktuoti religinių išipareigojimų, būtų klaidinga. Priešingai, tai *dovanojimai* valdė religiją, panašiai kaip maltietiškas kryžius dingsta ir yra valdomas kino aparato mechanizme (tada jis žinomas kaip *Malteserkreuzgetriebe*), kuriuo filmuojamas ar rodomas filmas¹⁴. Nepaisant to, kad centre buvo visai stengiamasi palaikyti holistinius ir epidemijos sąlygas transcendojančius, kaip pasidžiaugtų Ianas Frazieris¹⁵, santykius, nuotaikas ir pokalbius, egzistavo tendencija, kaip pastebėtų Georgas Vilhelmas Friedrichas Hegelis ir kaip buvo paminėta anksčiau, kad santykis bus redukuotas į abstraktų *be paties santykio*, tiesiog vienpusiškai atskirdamas konkrečius individus nuo jų būties¹⁶.

Negatyviai padalyti ir atskirti žmonės laukimo zonos erdvėje įgyja modernios aptarnavimo sferos, iš vienos pusės, institucinės kontrolės, iš kitos, jiems čia trumpam priskirtą tapatumą. Asmenys, laukiantys rezultatų arba savo eilės būti testuojami, primena modernių skulptūrų parko ar meno parodos kūrinius. „Nurimę“, „delsiantys“, „abejingi“, „dviese“ ar „trise“, „nekantrūs“ ar „dvejojantys“ jų kūnai kalba modernių skulptūrų pavadinimų kalba, o testuotojui jie pasiekiami ranka būtent ta paradoksalia prasme, kurią, kaip teko matyti Mindaugo Navako parodoje Nacionalinėje dailės galerijoje, perteikė jos pavadinimas – „Šlovė buvo ranka pasiekiamą“ (2014)¹⁷. Nei daugiau, nei mažiau, kaip nepasiekiamą esmių esmė (laimė)

¹⁴ Maltietiško simbolio redukcija ne tik į visumą, bet ir į mechanizmą, kuris praktiškai simbolizuoja visumos kaitą, šiame kontekste paskatino dovanojimo tradicijų inuitų kultūroje, kuriose dalyvauja ne tik dievybės, bet ir gamta, aprašymas garsiojoje Marcelio Mauseo dovanos studijoje (Maus 1966: 12).

¹⁵ Straipsnyje „The Literature of Cabin Fever“ Ianas Frazieris rašo ne tik apie tai, kaip visuotinis COVID-19 epidemijos blokavimas atitinka literatūros kanoną nuo Huckleberry'io Finno iki Stepheno Kingo „Švytėjimo“, bet ir skiria dėmesio XVIII amžiaus naujakurių bei jų religinių bendruomenių kovai su vienatve ir atskirtimi Ohajo valstijos pasienyje. Frazieris prieina prie išvados, kad kovos su COVID-19 centrai kartais tapo tokiomis socializacijos ir būties-kartu oazėmis, kurių labai trūko ir nepandeminiu laikotarpiu (Frazier 2022).

¹⁶ Apie tai, kad galios pozicijos subjektai nuolat konkrečius reiškinius paverčia abstrakčiais ir jiems patogiais, pašalindami konkrečias savybes, taip padidindami savo galią, ekonominį pranašumą ir pan. Hegelis rašė, pavyzdžiui, tekste „Wer denkt abstrakt?“, kuris paskatino atsirasti mano tekstui šia tema meno lauke „Kas mąsto abstrakčiai“. Tekstas paskelbtas leidinyje „Žodžiai, žodžiai, žodžiai“ (2022; sudarė Valentinas Kli-mašauskas).

¹⁷ Kai kas principinio turi būti pastebėta apie fizines klientų laikysenas COVID-19 centruose. Taip, jie elgiasi kaip „nepandeminiai“ laikais elgėsi poliklinikos, banko ir panašiuose laukiamuosiuose. Kita vertus, nesant pandemijos, nėra pusanthro metro atstumo tarp kėdžių, o veidų kontakto neriboja kaukės. Joms esant, poros, šeimos, draugai ir kitos grupės dažnai bando rasti būdų likti šalia. Dėl to jie stumia kėdes, o kartais sulipa ir po du ar net tris ant vienos kėdės. Taip atsiranda laikysenos, kurios labiau primena sukrautus vienas ant kito išskalbtus drabužius ar lėles nei laukiančius žmones. Suvaržymai dėl krizės neabejotinai pasiūlė naujas

ir kaip būtent vien tik ranka pasiekiamas ir keičiamas daiktų ir kūnų paviršius. Gal dėl to testuotis kartais einama su šypsena ir nusiteikimu privalumų turinčiam ritualui, kurio metu galima išgyventi nosies kutenimą („es kitzelt so schön!“)¹⁸, sveikai nusičiaudėti ar išsibudinti („es kribbelt so schön!“)¹⁹. Testavimas dažnai įgyja komforto pusę, kuri Dresdene įsikūrusiame Vokiečių higienos muziejuje lankytojus grąžina į XVIII amžių, kada gimė medicininis gydymasis masažas.

Siekiant susipažinti su higienos, ypač medicininių tamponų, kaukių ir socialinių epidemijų valdymo priemonių istorija, buvo aplankytas muziejus, taip pat svarstyta, kaip krizė bus paveikusi jo refleksyvumą. Tačiau nieko nepavyko rasti. Artimiausias mūsų smalsumui buvo medicininio masažo priemonėms skirtas skyrius, pilnas visokių ekonominių Vokietijos stebuklo laikų kosmetikos aparatų. Klaidžiota tarp ligas reprezentuojančių manekėnų, kūno dalių, organų modelių ir jų nuotraukų, molinių ir plastikinių, įvairius fiziologinius procesus reprezentuojančių atvaizdų... Muziejaus prisistatymas „žmogaus muziejumi“ (vok. *Museum vom Menschen*), jo didžiosios parodos eksponavimas taip, kad joje yra vietos tik linijinei istorinei atminčiai, jo pastangos kalbėti už kūnus ir rodyti, kokios buvo to kalbėjimo priemonės anksčiau, bet neleisti kalbėti kūnams ir kūnui, kūnų vietos realiu COVID-19 ir kitų epidemijų laiku ignoravimas signalizavo nerefleksyvią, antropocentrinę, reprezentatyvią ir išskirtinai provokarietišką muziejaus ideologiją²⁰.

Ekspozicijoje dėmesį patraukė *Eiserne Lunge* (liet. geležiniai plaučiai). XX amžiaus pirmoje pusėje taikant dirbtinio kvėpavimo metodą, vadinamą išorinio neigiamo slėgio ventiliacija, ši technologija išgelbėjo tūkstančių poliomielitu

modernios skulptūros (ir architektūros) estetikos ribas. Šis „sulipimo“ (savito „agregavimosi“) fenomenas vėl kartojasi pabėgėlių stovyklose, kuriose gultais, juos sustūmus, irgi naudojamos keliese. Tai aiškiai nurodo tokį modernios aplinkos formavimo poreikį, kuris nesivadovautų izoliuojančiomis, idealiai, iš komforto ar gamtamokslinių tyrimų reikalavimų kylančiomis atskirties ir izoliavimosi siekiamybėmis. Šitokia nuoroda, be abejojimo, atliepa kompleksiško ir integralumo klausimus dialektiškai sprendusių Richardo Levinso ir Richardo Lewontino biologijos istorijos ir teorijos kritika, pateiktą knygoje „The Dialectical Biologist“ dar 1985 metais.

¹⁸ „Taip maloniai kutena!“

¹⁹ „Taip maloniai dilgčioja!“

²⁰ Man apsilankius vyko dvi parodos – pagrindinė, kurios eksponatai priklauso per šimto metų renkamai muziejaus kolekcijai, ir mažesnė, trumpalaikė, skirta dirbtiniam intelektui, mokymuisi ir žmonijos svajonėms („Künstliche Intelligenz. Maschinen – Lernen – Menschheitsträume“, 2021–2022). Jos sudarė tam tikrą tandemą. Antrosios kūriniai demonstravo šiuolaikinių technologijų darbą pabrėžiant, viena vertus, kokios jos svetimos žmogui, antra vertus, parodydamos, kad tai yra žmogui pavaldi, nuo viduramžių jo kurta sritis. Pirmoji siūlė išskirtinai „suviduintą“ (reprezentacinį) žmogaus būties ir gyvenimo paveikslą, kuris aiškiai, nors ir netiesiogiai kontrastavo su svetima, nežmogiška technologijų patirtimi. Kažkur šiame dualizme liko nuosekliai šalinami skirtingų galių ir jėgų veikiami, galiausiai, neatsitiktinai taip vadinami „kitų“ kūnai. Tai pastebėjus, įtartina pradeda atrodyti ir ankstesnė muziejaus veikla. Daug temų, skirtų kalinimui, rasizmui ir kitoms problemoms ir praktikioms nepanaikina to, kad renginiai vis vien veikia pagal tą pačią pasiūlos ir reprezentavimo logiką, kuri dažniausiai yra tų problemų egzistavimo priežastis. Įkalinimo priemonių rodymas nekviečia į parodą ir nedaro kalinių labiau laisvais. Nežmogiško triukšmo, kurį skleidžia didžiausi pasaulio serveriai, eksponavimas nesaugo žmogaus nuo technologijų ignoravimo ir vartojimo kultūros santykiavimo. O rasizmo demaskavimas beveik garantuotai pavirs, kaip knygoje „How to Be an Antiracist“ (2019) nepailsdamas įrodinėja Ibramas X. Kendi, tos pačios rūšies elgesiu, kultūra ir net jos politika.

susirgusių žmonių gyvybes. Muziejuje eksponuojamas E52 modelis (kitaip negu ankstesni dėl spalvos ir dėl formos) primena šešto dešimtmečio pradžioje gamintus sovietinius kino projektorius *Dresden D1, D2, D12*, kuriuos šiandien savo kūryboje aktyviai naudoja vokiečių ir italų menininkė Rosa Barba (2014 metais Lietuvoje, Šiuolaikinio meno centre, Vilniuje, buvo pristatyta menininkės paroda „Fikcinė biblioteka – gyvai“). Juos abu lydi teoretikų ir gamintojų bandymai priskirti kultūrinės auras. Tais laikais geležiniams plaučiams buvo priskirta modernios šeimos privilegijavimo, o *Dresdeno* kino projektoriaus šiuolaikybėje – nostalgijos aura. Bet kaip išorinio neigimo slėgio ventilacija negali būti redukuota į socialinį ir komercinį mašinos statusą, taip materijos ir vaizdo santykio transpozicijoje dalyvaujantis ir kaip agentas erdvėje veikiantis kino projektorius negali būti siejamas su nostalgijos analoginiam filmui produkcija. Galiausiai abi mašinos nubrėžia ribą, kurių viena tampa gyvybiškai būtinu *žmogaus* kūno tęsiniu, o kita – gyvybišku *mašinos* tęsiniu, prisidedančiu prie filmo išlaisvinimo ir tapimo savo paties meno forma (plg. Arne Skaugo Olseno interviu su menininke; Olsen 2013). Bet apie geležinius plaučius pagalvojau dar prieš eidamas į muziejų, mano pašta pasiekus šešiasdešimtmetį švenčiančio pasaulio meno scenai skirto periodinio leidinio „Artforum“ naujienlaiškiui, kuriame radau keletą *Eiserne Lunge* vaiduoklį primenančių šveicarų menininko Jeano Tinguely skulptūros siluetų nuotraukų²¹. Nei pirmame numeryje pasirodęs Arthuro Secundos straipsnis apie jo ir kito aktyvuotų skulptūrų menininko George'o Rickey kūrybą, nei 2012-aisiais, ankstesnio jubiliejaus metais pasirodęs profesorės Pamelos M. Lee straipsnis, skirtas „Artforum“ viršeliui su Tinguely kūrinio „Krapotkin“ fragmentu, neatkreipė dėmesio į polio epidemijos kontekstą (Secunda 1962: 17–18; Lee 2012)²². 1962-aisiais buvo praėję aštuoneri metai nuo vakcinės išradimo, o kvėpuoti padedančių aparatų gamyba priklausė nebe nuo tiesioginių, gyvybiškai būtinų, bet nuo rinkos diktuojamų jų poreikio sąlygų²³.

COVID-19 centre kliento ir testuotojo santykis irgi pradėjo keistis, kai pasikeitė testų poreikis. Iš „aptarnaujančios technikos“ jis darėsi vis labiau panašus į

²¹ Rašoma apie šešėlišką Jeano Tinguely kūrinio fotografiją, kurios autoriai yra Harry Shunkas ir Janosas Kenderis. Kūrinys vadinasi „L'Araignée“ ir taip pat yra žinomas kaip „Marokko“ ir „Krapotkin“. 1961 metais sukurto kūrinio nuotraukos fragmentas buvo atspausdintas ant pirmojo „Artforum“ numerio viršelio.

²² „L'Araignée“, „Marokko“ arba „Krapotkin“ skulptūra, jos fotografija, arba jos fragmentas, žinoma, nebūtinai turi būti siejami su poliomielioto epidemija. Tokia galimybė priklauso nuo požiūrio taško, kuris šiame tekste atitenka toli nuo jo nutolusiam kontekstui ir klausimui, ar menas būtinai turi priklausyti tik modernistinės sėkmės pasakojimui, ir jei ne, tai ko galėtų pasimokyti kultūros institucijos iš sveikatos ir kitokių krizių. Šį klausimą, atrodo, taip pat buvo bandoma kelti 2023 metų vasario 3 dieną Lietuvos kultūros tarybai (LKT) kartu su partneriais pristatant tyrimą „COVID-19 pandemijos ir kitų 2020–2022 m. krizių poveikis kultūros ir kūrybiniam sektoriui“.

²³ Pabrėžtina, kaip skelbia „Wikipedia“, kad 2020 metų pradžioje, reaguodamos į COVID-19 pandemiją ir siekdamos išspręsti skubų pasaulinį modernių ventilatorių trūkumą (reikalingu pacientams, sergantiems pažengusiu, sunkiu COVID-19), kai kurios įmonės sukūrė naujų, lengvai pagaminamų geležinių plaučių versijų prototipus.

ritualą, kurį galima palyginti su kirpėjo, fotografo ar portretisto pasikalbėjimu su klientu ateljė ar kirpykloje²⁴. Iš dalies dėl to išryškėjo tendencija, kad tais atvejais, kai testo rezultatas nebūdavo aiškus, darbuotojai kartais jį vertindavo kartu su klientais. Ypač pradėjus naudoti „Lepo Medical“, Kinijos gamintojo testus, rezultato neįvardijimo problema dažnai kartojosi ir tapo panaši į tą, kuri 1967 metais Kembridžo universiteto Radijo astronomijos laboratorijoje susiklostė kvazarų tyrinėtojams, kai pirmoji, pastebėjusi aparato pateiktuose duomenyse barzduplaukį (angl. *scruff*) primenančią žymę, mokslų²⁵ studentė Jocelyna Bell taip ir pasakė, sukurdamai maišatį ir dar vieną priežastį socialinių fakto konstravimo aplinkybių tyrimui Latouro ir jo kolegų studijoje (Latour, Woolgar 1979: 33). „Šešėlis“, arba *Schatten*, kaip ilgainiui tapo įprasta vadinti, COVID-19 centre nepasirodydavo danguje pulsarų ieškančio aparato duomenų išrašė, bet ant drabužinės pertvaros, į lankstinuką panašiam vienkartinio koloidinio aukso imunochromatografinio tyrimo prietaiso langelyje. Ir vis dėlto kartais daugiau, kartais mažiau ryškus *Schatten* indikavo pozityvaus testo *galimybę*, kuri galėjo reikšti, kad klientas neis į darbą, nelankys sunkiai sergančio artimo, nekalbant apie pavojų jo paties gyvybei. Į komunikaciją patekęs žodis *Schatten* galėjo reikšti *nesaugų* rezultato įvardijimą, kurį lėmė ir tai, kad laboratorijos teritoriją ir laukimo zoną skyrė tik plona brezentos sienelė. Kai kurie klientai buvo silpnos psichinės ir (ar) fizinės sveikatos, kartais vyravo įtemptas mikroklimatas, o kai kurie testavimą netgi be prasto mikroklimato suvokė kaip jų pilietines teises išbandančią prievolę. Nesaugus rezultato fiksavimas galėjo neapibrėžtai paveikti realią rezultato reikšmę.

Tai, kaip glaudžiai *Schatten* simbolis ir su juo siejama patirtis turi ryšį su istorine atmintimi, o ši su kasdiene, rodo neseniai visiškai modernizuotas ir pagal vynuogyno kalno koncepciją įrengtas Dresdeno kultūros rūmų, kuriuose įsikūrė COVID-19 centras, koncertų salės interjeras ir kiti įvykiai. 2023 metų vasario 13 dieną filharmonijoje vyko su didžiuoju miesto bombardavimu siejama „Dresdeno susimąstymo diena“ („SINFONIEKONZERT – Dresdner Gedenktag“), o koncertų salėje – Hanso Wernerio Henze'o devintosios simfonijos koncertas. Jo metu buvo įdainuojamos ir projektuojamos ant sienos Anne Sieghers romano „Das Siebte Kreuz“ (1939, 1942) idėjas atspindinčios, praėjusio amžiaus dešimtmėtyje kompozitoriaus prašymu Hanso-Ulricho Treichelio parašytos eilutės. Romano

²⁴ Mėginio ėmimas ir iš tiesų dažnai primena menininko vizualisto darbą. Reikia ne tik paprašyti, kad veidas būtų laikomas šviesoje, bet ir labiau praverti burną, pakelti smakrą, suvaldyti liežuvį ir pan., pats tampono kontaktas su kūnu primena skobimą ir tepimą.

²⁵ Mokslo filosofijos literatūroje vadinti ką nors *mokslų* studentu gali turėti ir tokią prasmę – t. y. atsidavęs (-usi) mokytis iš mokslų ne dėl švietimo ir mokymo programų. Latour taip pavadina Bell. Pavyzdžiui, Donna J. Haraway irgi taip yra save „titulavusi“. Būti mokslų studentu šia prasme – tai solidarizuotis ar būti siejamam su tais, kurie atsidavė mokslui nepriklausomai nuo amžiaus, klasės, lyties, būti vienam iš jų. Kitaip tariant, būti ne tuo, kurį įsteigė universitetas, o tuo, kuris jį steigia, dėl kurio jis atsirado.

fabula vystosi Wormso, Koblenzo, Frankfurto prie Maino ir Mainzo miestuose bei jų apylinkėse, vynuogynais apaugusiose Reino ir Maino pakrantėse. Sieghers novelėje *Schatten* yra vienas svarbiausių, jei ne svarbiausias, raktažodžių, kuris atskleidžia psichines pabėgėlio būsenas nacionalsocialistinės valdžios surakintame pasaulyje (egzistencialas)²⁶. Po koncerto – tylos minutė. Tačiau išėję iš koncerto į gatvę nepatekome į XXI amžių, kaip į jį kvieštų modernizuotas pastato interjeras ir renginio idėja²⁷. Visą dieną aukštai danguje kabo malūnsparnis, iš kairės pro mažai apšviestą *Pirnaischer Platz* eina nebyli minia, iš dešinės pasieniais į centro gilumą slenka antifašistų būrys („Kropotkinai“?)²⁸. Kiekvienoje gatvėje – policijos mašinos. Centras – užtvertas, visur – būriai policininkų. Ar tai – vasario 13-osios išimtis? Ne. Pagal Dresdono technikos universiteto Hannos Arendt totalitarizmo tyrimų instituto (*Hannah-Arendt-Institut für Totalitarismusforschung*) tyrimus (nors, manytina, ir pernelyg kiekybiškai atliktus) kas trečias Saksonijos gyventojas nepritaria gėjų teisėms, netoleruoja ilgalaikių bedarbių, kitataučių, o ypač musulmonų ir romų (Pickel, Yendell 2021).

COVID-19 centro lankytojai, jų skaičiui mažėjant, dažnai yra tie patys asmenys, bet kai jų ateina daugiau, kartojasi įvairios socialinės, testavimą veikiančios normos, kurių centre savo sąlygas bando diktuoti ir kūnai. Taip, iš esmės viskas – apie kūną. Štai rezultatai. Ateina pagyvenusi, apkūni, tingi moteris. Jos drabužiai mažai išsiskiria iš to amžiaus ir socialinės padėties moterų spintose išgalėjusių rūbų. Ji nesisveikina, vangiai ranka pertraukia mano klausimą apie testavimą ir duria pirštu į burną. Jos elgesys primena keistą, „pakasyk man“, kuri galima pavadinti „užrašyk šitą“ po to, kai buvo „pagadintas oras“, tuo momentu, kada turėjo pasigirsti atsakymas

²⁶ Šia prasme egzistenciją tenka apibrėžti per santykį su savimi pačiu kaip kitu („šešėliu“), kuris sunkių išgyvenimų metu atpažįstamas ne kaip aš pats, bet būtent pavojų keliantis, persekiojantis kitas. Pavyzdžiui, fotografijos, „nuobodulio estetikoje“ tokio pavojaus galimybę galima atpažinti redukuotą kaip fotografijos padarymo techniką (plg. Narušytė 2019: 100–101). Taip manyti skatina nuobodulio ir siaubo egzistencialų panašumas, jie abu stokoja objekto. Kai fotografijos technika materializuoja objekto nebuvimą, siaubo galimybė irgi neutralizuojama. Tuo požiūriu „nuobodulio estetika“ atsirado pirmiausia išskirdama ne konkrečios fotografijos estetiką, bet estetiką, į kurią panirusi gyvena fotografija. Savo ruožtu, lygindami ją su COVID-19 testais, matome, kad jie panardina testavimą į pozityviai konotuoto vertinimo šviesą, kur savo dėmesio jau turi sulaukti irgi „gyvenantis“ virusas. Tai rezultatui esant *neaiškiam*, ta pati procedūra kartais tampa savotišku „skonio reikalu“, kuriame atsispindi ir reiškiasi testuotojo, jo kolegų, o jiems dalyvaujant ir pačių klientų skirtingi charakteriai, hierarchijos ir interesai. Taip pasikeitusią vertinimo situaciją jau galima palyginti su Eyalo Weizmano išskirta „forensinės estetikos“ situacija, kurioje vertinimą modelio pagrindu pakeičia pats modelis, skatindamas rasti naujus santykio su vertinimu vaidmenis (plg. Godofredo 2012).

²⁷ Susimąstymo dienos programos leidinuke paskelbtame tekste „Ein deutsches Denk-Mal“ Steffenas Georgi atkreipė dėmesį į tai, kad renginys remiasi broliškai meilei kviečiančia Ludwigo van Beethoveno dvasia, atkreipė dėmesį į Bylefeldo ir Miuncheno bombardavimus. Tekste cituojami liūdni, tamsos temą iš naujo artikuliuoti motyvuojantys kompozitoriaus Henze'o prisiminimai, pradedant jo dalyvavimu kare ir baigiant simfonijos sukūrimu 1996 m. (Georgi 2023).

²⁸ Anksčiau minėtą Tinguely kūrinio pavadinimą „Kropotkin“, žinoma, reikia sieti su vienu iš *antifa* įkvėpėjų, rusų kilmės socialistu ir anarchistu Peteriu Kropotkinu (1842–1921). Pavyzdžiui, 1988 metais Tinguely pristatė kūrinį „Piotr Kropotkin Philosopher“, kuris buvo didesnės jo kūrinų serijos, reflektavusios jam svarbių mąstytojų darbą, dalis.

į klausimą „kodėl rašai?“²⁹. Žodžiai ir posakiai vietoj tokio rodymo kartais būna dar sąmojingesni: „mir ist Wurscht“³⁰, „ich habe keine Abschrenkungen“³¹ arba „alles egal“³², arba „mir ist egal, versuchen sie heute bitte Ohren, ich habe sie leider nicht gewascht“³³, „wie immer bitte“³⁴. O kartą tėtis, atėjęs su paaugliu sūnumi, paklausė: „Machen sie auch im Anus?“³⁵ Tai visai nebuvo keista, nes, kaip skelbė žiniasklaida, jau nuo 2021 metų nulinė Kinijos taktika žiemą apėmė ir testavimo priemones analinėje angoje. (Palyginti su informacija, kurią pateikė „Bloomberg News“³⁶.) Atrodo, kad žodžiai, skiriantys kūną ir visuomeninį gyvenimą, pagaliau rado vietą būti pasakyti. Daugeliui atsakyti į testuotojo klausimą arba atlikti testą nosyje reiškė galimybę atlikti savitą kūno, tiksliau, „gyvenimo su kūnu“ manifestą³⁷. 1934 metų gimimo dama drąsiai ir išdidžiai sako *alles egal*, kartu padarydama tylos minutę ir tartum pakviesdama mus pabūti jos ilgo gyvenimo liudininkais. Keturiasdešimtmetė moteris po testo mankština burną – plačiai žiopčioja rodydama suglumimą, kad turėjo parodyti tikriausiai nebe tokios jaunos burnos ir tikriausiai nebe tokius gražius dantis. Arba pasiturintis, pasidabinęs vyras per šešiasdešimties užsimena, kad gali atlikti testą ir „iš kitos pusės“, palikdamas nešvankų įspūdį, kad jis yra atviras pasiūlymams. Testo metu beveik niekada nekalbama, testuotojas dažniausiai garsiai skaičiuoja pasukimo judesius, po to pasiūlo servetėlę. Juokai apie burnos ir nosies turinį pasigirsta retai ir dažniau telefonu, kai domimasi, ar galima testuotis pavalgis, išgėrus kavos, suvalgius saldainių ir pan.

Dažnai testavimą galima palyginti su slibino ir šv. Jurgio kova, kai klientui pasirinkus testą gerklėje pasirodo, jog taip visai negalvoja jo liežuvis. Kuo labiau jį bandoma suvaldyti, tuo labiau jis išsiriečia, pučiasi, bando nerti, traukiasi tai į vieną šoną, tai į kitą, tai, atrodo, medituoja, tada vėl šauna pirmyn, kad užblokuotų artėjantį šepetėlį. Taip rašė Victoras Hugo „Kovoje su patranka“, kai pasakojo apie per ginkluotės kapitono neapdairumą kariniame burlaivyje išsilaisvinusį pabūklą.

²⁹ Maždaug toks „pokalbis“ įvyko tarp Timmonso ir Johno Dunbaro jiems keliaujant į Dunbaro paskirtą tarnybos postą Kevino Costnerio filme „Dances with Wolves“ (1990). Daugeliu požiūrių testavimo praktika gali būti palyginta su tokia, į niekur vedančia, pilna nesusipratimų ir netikėtų, bet vis tiek romantinių gamtos reginių (jei, tarkime, jauno (1930–1931) šveicarų menininko Alberto Giacometti'o pavyzdžiu palyginti galvą su peizažu) užpildyta kelione.

³⁰ „Man nerūpi.“

³¹ „Aš neturiu jokių apribojimų.“

³² „Niekas nesvarbu.“

³³ „Man nerūpi, pamėginkite ausis, aš jų, gaila, šiandien dar neploviau.“

³⁴ „Kaip visada, prašyčiau.“

³⁵ „Ar testuojate ir į anusą?“

³⁶ Žr.: <www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-27/china-s-zero-tolerance-covid-approach-now-includes-anal-swabs>.

³⁷ „Gyvenimo su kūnu“ frazė pasiskolinta iš Paulo B. Preciado, kuris savo 2013 metais paskelbtą knygą rašė prisimindamas draugo mirtį, pastebėdamas, kad šis mirė vienas su savo kūnu (Preciado 2013).

Liežuviui prispausti skirta medinė plona mentelė padeda retai ir geriau praverčia pasiūlymas per burną išleisti iš pilvo garsą (ir orą), kaip tai daroma chorinio dainavimo (ir pasirengimo jam masažuojant) pamokose.

Pastebėjus, kad vieni klientai testo metu užsimerkia, o kiti lieka atsimerkę ir net stebi testuotoją, lyg jis būtų įtartinas barzdaskutys iš filmo apie Laukinius vakarus, kilo motyvacija paskaičiuoti, ar dažniau užsimerkiama testuojant burnoje ar nosyje (nors tokia informacija galėtų praversti nebent labai prieštaringų charakterio savybių antagonistui). Iš pradžių atrodė, kad tyrimas nevertas dėmesio ir beveik visi, pasirinkę testą gerklėje, pasilieka atsimerkę. Taip pat vos 2 procentais skyrėsi asmenų, testuojamų per burną ir nosyje, santykis (dažniau pageidaujama testo burnoje)³⁸. Užtat paaiškėjo, kad testuojant gerklėje dažniau atsimerkiama pirmoje dienos pusėje nei po vidudienio. Savaitgalį testuojant užsimerkiama beveik 20 procentų dažniau nei darbo dienomis. Šiuos labai keistus gana absurdiško tyrimo rezultatus pavadinau vertikalia dėmesio migracija pagal analogiją su dienos šviesos migracija (angl. *diurnal vertical migration*, DVM), determinuojančia organizmų judėjimą ir gyvenimą vandenynuose bei ežeruose³⁹.

Prieš testą klientai visada turi nusiimti kaukę, o testuotojui to daryti nereikia ir jis dažnai papildomai dėvi „Hygostar“ veido apsaugą. Dėl to beveik idealiai tęsia antrame „Trijų muškietininkų“ tome Dumas aprašytą situaciją karaliaus rūmuose, kur Planšė pasirodo persirengęs ir nuslėpęs tapatybę, o karališkoji šeima to daryti negali, jiems lieka tik apsimesti. Tai, kas jiems natūralu, turi būti pamatyta anoniminiu visuomenės (atstovo) (*mūsy*, taigi, Planšė) žvilgsniu. Paskutinė istorija pasakoja apie testuotis atėjusius vyrą su sūnumi ir dukra. Berniukui dešimt metų, mergaitei galėtų būti septyneri. Testuotojas nori atlikti testą, bet mergaitė nenori, ir tėvas su sūnumi staiga imasi darbo – vyras kiša dukrelei į burną pirštą, o sūnus laiko suspaudęs iš nugaros jos galvą, kad ji nesijudintų. Testuotojas viską nutraukia. Į klausimą, kur mergaitės mama, tėvas atsako šokiruota veido išraiška, bet tada visi išeina. Po dviejų valandų ateina mama su dukra

³⁸ Pasirinkimas atlikti testą per nosį visada skamba paradoksaliai. Kodėl per nosį, juk į burną dedame nuo kūdikystės iki mirties pačius įvairiausių daiktus, pradedant rankų ir kojų pirštais, nagais, visokiomis išskynomis, kito žmogaus oda ir kūno dalimis, žaislais, šratinukų ir pieštukų galais, sąsiuvininių kampais, monetomis, trintukais, rūkymo priemonėmis, skysčiais, kamščiais, instrumentais, netikėtais ir kasdieniais valgymo įrankiais, baigiant medicininių ventilacijos aparatų antgaliais, o nosis lieka šventovė, o kur dar maistas! Tai kam per nosį? „Lieber durch die Nase.“ („Heureusement, ajouta Bazin, que j'ignore où il est, car, comme nous sommes dans un saint lieu, je n'oserais pas mentir“ (Dumas 1991: 171).)

³⁹ Gal absurdiškai atrodantį tyrimą atlikau ne tik todėl, kad, kaip galima spėti iš kolegų elgesio aprašymo straipsnio pradžioje, kartais apnikdavo nuobodulys. Latouro raštai, konkrečiai „Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory“, vilioja mąstyti taip: kodėl vietoj galimybės pasinerti į gamtos įvairovę, kaip kviečia turizmo kompanijos, romantizmas ir masinės medijos priemonės, nepanardinti, iš pažiūros, atsitiktinumo principu besiremiančio elgesio tyrimo rezultatų į gamtos įvairovės teoriją? Taip visuomenės veidas taptų mažiau įsivaizduojamas, o jos socialumas – labiau atviras kitoms būtybėms ir jų gyvenimo formoms. Ar ne to siekė laisvasis sociologas Gabrielis Tarde, kai ginčijosi su Émile'iu Durkheimu? (plg. Latour 2005: 13–14).

ir sūnumi. Testuotojas perduoda šepetėlį (tamponą) mamai, o pats pasislepia už kolonos. Jo balti drabužiai, kaukė ir papildoma veido apsauga daro jį ypač sveimą, net pavojingą ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems⁴⁰. Tačiau testavimo santykis ir be kitų įsikišimo dažnai yra brutalus. Daugeliui atverti burną taip plačiai, kad atsirastų erdmė tarp gerklės ir liežuvio, nepavyksta, tad darbą užbaigia testuotojo judesys tamponu, užleisdamas vietą nuostabai jų sutrikusiuose (ir, kas netikėta, tikrai retai liūdnuose) veiduose. Kai buvo išrasti „Lolli“ testai, jie ne tik nebuvo visur patvirtinti, bet ir buvo taikomi dažniausiai mokyklose ir darželiuose, nes pusę testo principo sudarė tai, kad infekcijos pirmiausia ieškoma visoje grupėje (*PCR-Pool-Tests*), o ne atskiruose individuose (Schünemann 2022). Dėl savo neefektyvumo Saksonijoje testai nebuvo patvirtinti, o COVID-19 centre Dresdenu kultūros rūmuose tai, kas yra „Lolli“, interpretavo testuotojas ir tėvai. Palikti vaiką, *lutschend* (liet. čiulpiantį) šepetėlį, nebuvo laikoma efektyvu, nes į centrą dažniausiai ateinama iš miesto, neišėjus iš anksto, o vienas „Lollipop“ reikalavimų buvo prieš testą nevertoti skysčių ir nevalgyti.

Bent jau tuo aspektu, kad reikia būti kažko nedarius, „Lollipop“ klientai panašūs į Kurto Vonneguto herojų, „Didžiojo tėvynės karo“ belaisvį Bilį Pilgrimą, kuris dirbdamas nėščiosioms sirupą gaminančiame fabrike paslapčia su draugais „spūnino“ *a gooey lollipop* (Vonnegut 1969: 74). Vonneguto novelė „Skerdykla Nr. 5“ („Slaughterhouse-Five“), kaip žinoma, nėra vien mokslinės fantastikos, bet ir autobiografinė istorija, pasakota remiantis rašytojo išgyventais įvykiais Antrojo pasaulinio karo metu, kurio pabaigą, lydimą didžiojo Dresdenu bombardavimo 1945 metų vasario 14–16 dienomis, kartu su kitais kaliniais jis išgyveno slėpdamasis miesto skerdyklos rūsyje. Vonneguto novelė galėjo tapti rimta knyga, bet netapo, nes autoriaus buvo pakrikštyta „Vaikų kryžiaus žygiu“, siekiant sujungti labiausiai nutolusias, bet abi vaikus pasiekusias tikroves nuo kūdikystės dienų iki jaunuolio ar vyro žūties kare. COVID-19 pandemija ir 2022 metų vasario 24 dieną prasidėjęs karas dėl Ukrainos įrėmino Vonneguto pasakojimą dar kartą. Kai penktoji pandemijos banga nudažė Dresdenu kultūros rūmų COVID-19 centro lankytojų statistikos duomenis raudona ir tamsiai violetine spalvomis, buvusios skerdyklos (dabar – miesto Mugės) visiškai renovuotas pastatas vėl virto stovykla, bet ne karo kaliniams, o pabėgėliams.

⁴⁰ Kai COVID-19 centras transformavosi iš didelio į mažą, higienos laikymasis irgi pasikeitė, tai atspindėjo ir apranga. Baltus, beveik 100 procentu izoliuojančius kombinezonus pakeitė polipropileno, mėlyni, viso kūno nepaslepiantys apsauginiai kostiumai. Veidai nuo šiol nebedengiami plačiais apsaugos skydais, dėvimos tik FFP2 kaukės.

LITERATŪRA

- China's Zero-Tolerance Covid Tactics Now Include Anal Swabs. *Bloomberg News*, paskelbta 2021 01 27, <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-27/china-s-zero-tolerance-covid-approach-now-includes-anal-swabs?leadSource=uverify%20wall>> [žiūrėta 2023 04 08].
- Deirdre, Mask. *The Address Book*. London: Profile Books Ltd, 2020.
- Dilger, Hansjörg, and Ute Luig. *Morality, Hope and Grief: Anthropologies of AIDS in Africa*. Oxford: Berghahn Books, 2010.
- Dumas, Alexandre. *Vingt ans après*. Collection Bouquins: Éditions Robert Laffont, 1991.
- Frazier, Ian. The Literature of Cabin Fever. *The New Yorker*, skelbta 2022 04 11, <<https://www.newyorker.com/magazine/2022/04/11/the-literature-of-cabin-fever>> [žiūrėta 2023 04 08].
- Georgi, Steffen. Ein deutsches Denk-Mal. In *Sinfoniekonzert. Dresdner Gedankentag*. Dresden: Intendanz der Dresdner Philharmonie, 2023, 2–9.
- Godofredo, Pereira. Excess of Calculation: a conversation whit Eyal Weizman. In *Savage objects*. Ed. Godofredo Pereira. Guimaraes: INCM, 2012, 87–101.
- Latour, Bruno, and Woolgar, Steve. *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*. New Jersey: Princeton University Press, 1986.
- Latour, Bruno. *Reassembling the Social – An Introduction to Actor-Network-Theory*. USA: Oxford University Press, 2005.
- Lee, Pamela. Media specificities. *Artforum*, paskelbta 2012 09, <<https://www.artforum.com/print/201207/media-specificities-31938>> [žiūrėta 2023 04 08].
- Maus, Marcel. *The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies*. London: Cohen & West Ltd, 1966.
- Narušytė, Agnė. Vasaros nublokštiems Sharono Ya'ari „Miškų ir laukų pozityvai“ Nacionalinėje dailės galerijoje. In *Choreografija: meno rašymas šiuolaikinėje dailės kritikoje*. Sud. Danutė Gambickaitė. Vilnius: Artbooks.lt, 2019, 97–106.
- Olsen, Skaug Arne. Ten Questions: Rosa Barbara. Interview. *Kunstkritikk*, paskelbta 2013 02 01, <<https://kunstkruttikk.com/ten-questions-rosa-barba/>> [žiūrėta 2023 04 08].
- Panreck, Isabelle-Christine. Corona-Proteste in Sachsen. In *Rechtsextremismus und Rechtspopulismus in Sachsen*. Hrsg. Steffen Kailitz. Dresden: Sächsische Landeszentrale für politische Bildung, 2021, 109–118.
- Pickel, Gert, Yendell, Alexander. Rechtsextreme, rechtspopulistische und fremdenfeindliche Einstellungen in Sachsen. In *Rechtsextremismus und Rechtspopulismus in Sachsen*. Hrsg. Steffen Kailitz. Dresden: Sächsische Landeszentrale für politische Bildung, 2021, 25–37.
- Preciado, B. Paul. *Testo Junkie: Sex, drugs, and biopolitics in the pharmacopornographic era*. New York: The Feminist Press at the City University of New York, 2013.
- Rosaldo, Renato. From the Door of His Tent: The Fieldworker and the Inquisitor. In *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. Eds. James Clifford, George E. Marcus. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1986, 77–98.
- Schünemann, Markus. Corona in Schulen und Kitas: Wie sicher sind Lolli-Tests? *Berliner Morgenpost*, paskelbta 2022 02 09, <<https://www.morgenpost.de/vermishtes/article234527029/corona-lolli-test-kita-kinderanleitung-schule.html>> [žiūrėta 2023 04 08].
- Secunda, Arthur. Two Motion Sculptors: Tinguely and Riecky. *Artforum*, 1962, nr. 1, 17–18.
- Vonnegut, Kurt. *Slaughterhouse-five or the children's crusade a duty-dance with death*. Great Britain: Jonathan Cape Ltd, 1970.
- Weise, Frank-Jürgen. Grußwort. *Jahresbericht 2020 der Johanniter-Unfall-Hilfe e.V.*, paskelbta 2020, <https://assets.johanniter.de/JUH/Bundesgeschaeftsstelle/Dokumente/Jahresberichte/2020_Jahresbericht_Johanniter.pdf> [žiūrėta 2023 04 08].
- Weizman, Eyal. *Forensic Architecture – Violence at the Threshold of Detectability*. New Yourk: Zone Books, 2017.

Auridas Gajauskas

ABOUT COVID-19 TESTING CENTRE AT A CULTURE PALACE, ITS VISITORS AND TESTING FROM THE PERSPECTIVE OF THE STAFF CONDUCTING THE TESTING

SUMMARY. This article analyses the structure and operations of a COVID-19 testing centre, which operated at Dresden Palace of Culture (Germany) in 2022. It provides an overview of how the centre's attendance changed its social and physical structure, and the impact on the test conductor-client relations, also the status the staff had in the society before the pandemic. The article explores the importance of the visitors' physicality on the organising and the procedure of the testing, and also centre's client attitudes to the testing. It discusses various barriers to conducting and assessment of the test, and attempts to search for historical origins of the resistance to the pandemic in the collection of the German Hygiene Museum, also focusing attention to the contexts of polio pandemic and art. The conclusion of the article draws attention to the connection between a childish helplessness and a meaningless death at war, described by the writer Kurt Vonnegut, imprisoned in Dresden in 1945, which once again became reality as the client ranks were supplemented by refugees since the beginning of war in Ukraine on 24 February 2022.

KEYWORDS: Alexandre Dumas, Bruno Latour, COVID-19 testing centre, Dresden Palace of Culture, Mindaugas Navakas, Dresden German Hygiene Museum, Kurt Vonnegut.